

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

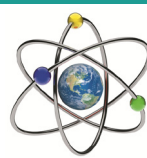
№10(1)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 282 sahifa,
2-oktyabr, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapirjanovna – Sotsiologiya fanlari nomzodi, dotsent

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Woosyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (PhD)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis instituti dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Raxmonova Z. A. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers “Yangi O'zbekiston” and “Pravda Vostoka”, Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Rakhmonova Z.A. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oğlu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

“Maktabgacha va maktab ta'limi” jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta'limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo'yicha
ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Raqamli oliy ta'lim boshqaruvida kommunikativ kreativlikni rivojlantirishning tashkiliy pedagogik mexanizmi	10
<i>Mamatova Xilola Muxiddinovna</i>	
Ta'lim jarayonida sun'iy intellektdan foydalanishning ijobiy va salbiy jihatlari: tizimli tahlil va strategik yondashuvlar	14
<i>Zamira Nishanova</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda muloqot va ijodiy faoliyat orqali o'zini namoyon etish ko'nikmalarini shakllantirish	17
<i>Abdug'afforova Navbahoroy Botirjon qizi</i>	
Raqamli sivilizatsiya davrida oliy ta'limda axborot-analitik kompetensiyani shakllantirishning nazariy-pedagogik asoslari	22
<i>Oybek Davlatov</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarning kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirishda o'yin texnologiyalarining ahamiyati	27
<i>Bekmuhammedova Muhlisa Abdusattarovna</i>	
Jaloliddin Rumiy asarlarida komil inson va shaxsiy kamolot masalalari	33
<i>Qodirova Madina Odiljon qizi</i>	
Interfaol ta'lim texnologiyalari asosida o'quvchilarning ijodiy va tanqidiy fikrlash kompetensiyalarini rivojlantirishning pedagogik imkoniyatlari	37
<i>Ergasheva Shaxnoza Baxtiyor qizi</i>	
Rhythmic Gymnastics: a Harmony of Art and Sport	42
<i>Hurshida Murzoyeva</i>	
Sport to'garaklari mashg'ulotlarining talaba-yoshlar jismoniy rivojlanishiga ta'siri	46
<i>Jabborova Sevara Asroqul qizi</i>	
Inklyuziv ta'lim sub'yektlari hamkorligini boshqarishning innovatsion pedagogik mexanizmlari	51
<i>Kuranboyeva Ozoda Xakimovna</i>	
Maktabdan tashqari ta'lim muhitining o'quvchilar ijtimoiy-emotsional rivojlanishiga ta'sir etuvchi pedagogik omillari	57
<i>Mexriniso Nosirova</i>	
Yangi O'zbekistonda maktabgacha va maktab ta'limi tizimi uchun zamonaviy pedagog kadrlar tayyorlashning rivojlanish istiqbollari	61
<i>Sodiqova Yulduzxon Maxamat qizi</i>	
Integrating Culture in Language Teaching and Developing Intercultural Tolerance: Pedagogical Approaches and Classroom Implications	65
<i>Tairova Ruzakhon Umidbek qizi</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida darsga ijobiy munosabatlarni shakllantirish va rivojlantirish texnologiyalari	71
<i>Tursunbayeva Yulduz</i>	
Sun'iy intellekt asosidagi adaptiv ta'lim muhitining pedagogik-psixologik nazariy asoslari	75
<i>Xakimov Utkirbek Ilhomjon o'g'li</i>	
O'zbek xalq cholg'ulari orkestri ijrochiligi san'atining rivojlanish tarixi va uning pedagogik ta'limdagi o'rni ...	79
<i>Miskinova Sabina Ziyadxon qizi</i>	
Преодоление узбекско-русской лингвокультурной интерференции при текстоворждении студентов-филологов: методический аспект	85
<i>Тахирова Маъсуда Абдужаббор кизи</i>	
Инновационные методы преподавания русского языка в вузах Узбекистана: развитие коммуникативной и речевой компетенции учащихся	91
<i>Шокаримова Камола Абдуллаевна</i>	

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida yumshoq ko'nikmalarni shakllantirishning nazariy-metodologik asoslari....	98
Yakubjonov Xasan Qahramonovich	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining ilmiy-ijodiy kompetensiyalarini rivojlantirish texnologiyalari	103
Umarov Xusniddin Egamboyevich	
Sport maktabi o'quvchilarida yengil atletika intervalli mashg'ulotlari yordamida chidamlilikni oshirish	107
Shuxrat Xudoyberdiyev Mamayusupovich, Abduqahhorov Nuriddin Xabibulloyevich	
O'zbek va jahon adabiyoti matnlarini qiyosiy tahlil qilishda sun'iy intellekt va kompyuter lingvistikasining o'rni	112
Sodikova Makhliyo	
Milliy va umuminsoniy qadriyatlarga asoslangan harbiy tarbiya metodlari	117
A'zamov Inom Salimjonovich	
Boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarining inklyuziv ta'lim sharoitida o'quvchilar bilan ishlashda STEAM yondashuvidan foydalanish metodikasini takomillashtirish	121
Abidjanova Vasila To'likinovna	
Kommunikativ topshiriqlar asosida ingliz tilida gapirish ko'nikmasini rivojlantirishning metodik imkoniyatlari	129
Prenova Gulsara Barlikbayevna	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining pedagogik nutqiy kompetentligini rivojlantirishning nazariy asoslari	134
Meyliqulova Manzura Abdullayevna	
Kasbiy ta'lim sifatini boshqarishda sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish	138
Ne'matova Zarina Furqat qizi	
Kimyoning asosiy tushuncha va qonunlarini aksiomatik asosda talqin qilishning ilmiy-pedagogik ahamiyati	141
Kamolova Nargiza Ibragimovna	
Моделирование процесса формирования патриотизма у курсантов на основе культурного наследия казахской и узбекской интеллигенции	147
Малдыбаев Куандик Бекбауович	
Bo'lajak tarjimonlarda mumtoz asarlardagi leksik-frazeologik birliklarni tarjima qilish kompetensiyasini shakllantirish ("Firdavs ul-iqbol" asari misolida)	152
Borasulova Dilnoza Dilmurodjon qizi	
WHY I+1 is Not the ZPD: Reassessing Input-Based and Sociocultural Accounts of EFL Development	155
Sattarova Zulxumor Nodirbek kizi	
Лингвометодическая компетенция учителя русского языка: генезис понятия и структура в современной педагогической науке	159
Икрамова Мунира Маруфжановна	
Kasbiy axloq va pedagogik madaniyat masalasini tadqiq etishda ilmiy tadqiqot metodlarining o'rni va vazifalari	163
Kazakov Shavkat Norqobilovich	
Kichik maktab yoshidagi bolalar nutq faoliyatida ijtimoiy muhitning psixologik roli	168
Shadiyev Feruz Djaxonovich	
Intellektida nuqsoni bo'lgan kichik maktab yoshidagi o'quvchilarning so'z boyligini boyitishda o'yin texnologiyasidan foydalanish	173
Xolmuxamedova Zilola Azimovna	
PIRLS xalqaro baholash dasturida matn bilan ishlashning asosiy turlari va ularni boshlang'ich ta'limda qo'llash metodikasi	178
Yusupova Gulshiraxan Zinatdinovna	
Ona tili ta'limida sun'iy intellekt vositalaridan foydalanish orqali o'qituvchilarning kasbiy mahoratini oshirish	183
Toshmatova Yulduz Olloqulovna	
Kompetentlikka asoslangan ta'limda pedagogning kasbiy madaniyatining o'rni	190
Xojamov Ilhomjon Rahmonaliyevich	

Boshlang'ich ta'limda darslik va o'quv lug'atlari integratsiyasi asosida o'quvchilarning lingvistik-kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirish metodikasini takomillashtirish	195
<i>Ergasheva Tuyg'unoy Shavkatjon qizi</i>	
Bo'lajak musiqa ta'limi o'qituvchilarining raqamli-pedagogik kompetensiyasini rivojlantirishning integrativ-metodik modelini takomillashtirish	201
<i>Ataboyeva Muxlisa Azimjon qizi</i>	
Raqamli ta'lim nazariyasi va metodikasi asosida oliy ta'lim pedagoglarining kasbiy faoliyatini takomillashtirish.....	209
<i>Choriyeva Lobar Fayzullo qizi, Safarov Azamat Rasul o'g'li</i>	
Inklyuziv ta'limda o'quvchilarning individual ehtiyojlarini aniqlash va ularga mos pedagogik yondashuvlarni tashkil etish	214
<i>Avazova Ozoda Ashurali qizi</i>	
Integrativ yondashuv asosida talabalarning kreativ faoliyatini rivojlantirishning pedagogik texnologiyalari ...	219
<i>Abdusabirova Laylo Azizjon qizi</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining imloviy savodxonligini oshirish usullari	224
<i>Ashurova Zilolaxon Baxodir qizi</i>	
Boshlang'ich ta'limda Jeopardylabs platformasi asosidagi o'yin-topshiriqlarnig dars samaradorligidagi ahamiyati.....	229
<i>Atayeva Baxrinisa Abduvaxidovna</i>	
Tasviriy san'at talabalarida perseptiv qobiliyatlarni rivojlantirishning pedagogik-psixologik asoslari	233
<i>Bazarova Muyassarxon Maxamadyusubovna</i>	
What Trainee English Teachers Notice in AI-Generated Assessment Tools: Fault Detection in Two Tesol Cohorts	238
<i>Dildora Kdirbayeva</i>	
Zamonaviy didaktik vositalar asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy kometensiyasini rivojlantirish mexanizmi.....	246
<i>Ergasheva Ma'mura Suyunovna</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida "Ilk qadam" milliy o'quv dasturi asosida bolalarning har tomonlama rivojlanishini ta'minlashning pedagogik asoslari.....	250
<i>Ergasheva Umrinisso Komilovna</i>	
Aqli zaif bolalarda kommunikativ ko'nikmalarni shakllantirishning diagnostik mezonlari va ko'rsatkichlari ...	254
<i>Hamraqulova Durdona Dilshod qizi</i>	
Parent Preparation for Meaningful Participation in Inclusive Education.....	258
<i>Muazzam Bakhtierovna Abdurakhmanova</i>	
Oliy ta'limning nofilologik yo'nalishlarida til ta'limi darsliklari mazmunini bosqichma-bosqich loyihalash	262
<i>Muxamedova Muhlisa Avazjon qizi</i>	
Interyer dizayn ta'limida sun'iy intellekt: bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyasini shakllantirish metodikasi.....	268
<i>Rustamov Kamoliddin Ziyodulla o'g'li</i>	
Differences Between Professional and Amateur Boxing	273
<i>Shuhrat Dilmuradov</i>	
Лингводидактический потенциал интерактивного обучения в развитии речевой компетенции пятиклассников.....	277
<i>Ергашева Эльвира Владимировна</i>	

BOSHLANG'ICH SINFLAR O'QUVCHILARINING IMLOVIY SAVODXONLIGINI OSHIRISH USULLARI

Ashurova Zilolaxon Baxodir qizi

Xovos tuman 17-maktab oliy toifali boshlang'ich ta'lim o'qituvchisi
zilolaashurova079@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarining imloviy savodxonligini oshirishda qo'llanadigan an'anaviy va interfaol usullar imloviy ko'nikma shakllanishi bosqichlari va dars bosqichlari bilan bog'liq holda tizimlashtirilgan. Usullar didaktik vazifasi va rivojlantiruvchi komponenti (bilim, ko'nikma, nazorat) bo'yicha tasniflangan, imloviy xatolar tipologiyasi va ularni bartaraf etish strategiyalari asoslangan. Izohli yozuv, diktant turlari, orfografik tahlil, "Xato topuvchi", "Imlo detek-tivi" kabi usullarning mohiyati va namunaviy dars lavhasi yoritilgan, xalqaro tadqiqotlar dalillariga tayangan holda amaliy takliflar berilgan.

Kalit so'zlar: imloviy savodxonlik, imlo o'qitish usullari, izohli yozuv, diktant, orfografik tahlil, xatolar tipologiyasi, interfaol usullar, boshlang'ich ta'lim.

Abstract: The article systematises traditional and interactive methods of improving the spelling literacy of primary school pupils in relation to the stages of spelling skill formation and the stages of a lesson. The methods are classified by didactic function and by the component they develop (knowledge, skill, monitoring); a typology of spelling errors and strategies for remedying them are substantiated. The essence of commented writing, types of dictation, orthographic analysis, "Error Finder" and "Spelling Detective" techniques is described, a sample lesson fragment is presented, and practical recom-mendations are given on the basis of evidence from international research.

Key words: spelling literacy, methods of teaching spelling, commented writing, dictation, orthographic analysis, typology of errors, interactive methods, primary education.

Аннотация: В статье традиционные и интерактивные методы повышения орфографической грамотности младших школьников систематизированы в соотнесении с этапами формирования орфографического навыка и этапами урока. Методы классифицированы по дидактической задаче и развиваемому компоненту (знание, умение, кон-троль), обоснованы типология орфографических ошибок и стратегии их устранения. Раскрыта сущность коммен-тированного письма, видов диктантов, орфографического разбора, приёмов "Поиск ошибок" и "Орфографический детектив", представлен фрагмент урока, даны практические рекомендации с опорой на данные международных исследований.

Ключевые слова: орфографическая грамотность, методы обучения орфографии, комментированное письмо, диктант, орфографический разбор, типология ошибок, интерактивные методы, начальное образование.

KIRISH

Imloviy savodxonlik nazariy bilimning o'zi bilan shakllanmaydi: u to'g'ri tanlangan usullar, muntazam mashq va nazorat natijasida hosil bo'ladi^[5]. Amaliyotda ikki muammo uchraydi: bir xil mashqlar o'quvchining qiziqishini susaytiradi, o'yin va interfaol usullarga ortiqcha berilish esa imloviy ishning aniq maqsadini yo'qotadi. "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun ta'lim sifatini ta'minlashni^[1], Xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi zamonaviy pedagogik yondashuvlarni joriy etishni^[2] ko'zda tutadi, davlat ta'lim standartlari esa yozma nutq savodxonligini izchil shakllantirishni talab etadi^[3]. Shu bois usullarni ilmiy asosda tanlash dolzarb masalaga aylanadi.

Xorijiy tadqiqotlarda tizimli imlo o'qitishning samaradorligi^[10], so'z yozilishining xotirada mustahkamlanishi^[7], morfologik yondashuv^[8], qayta tiklash mashqlari va taqsimlangan takrorlashning ahamiyati^[11-13], fikr-mulo-hazaning roli^[14; 15] o'rganilgan; rus metodikasida izohli yozuv, diktant turlari va orfografik tahlil usullari ishlab chiqilgan^[5]. Biroq bizga ma'lum manbalarda bu usullar imloviy ko'nikma shakllanishi va dars bosqichlari bilan bog'langan yagona tizim sifatida, o'zbek tili materialida yetarlicha tizimlashtirilmagan.

Tadqiqotning maqsadi boshlang'ich sinf o'quvchilarining imloviy savodxonligini oshiruvchi usullarni tizimlashtirish, ularning dars bosqichlariga mosligini aniqlash va qo'llash yo'llarini ko'rsatishdan iborat. Vazifalar:

- imloga o'rgatish usullariga oid yondashuvlarni tahlil qilish;
- usullarni didaktik vazifasi va rivojlantiruvchi komponenti bo'yicha tasniflash;
- imloviy xatolar tipologiyasi va ularni bartaraf etish strategiyalarini asoslash;
- usullarni qo'llashning metodik modelini (dars lavhasini) ishlab chiqish.

Tadqiqot obyekti - boshlang'ich sinflarda imloga o'rgatish jarayoni, predmeti - imloviy savodxonlikni oshirish usullari va ularni qo'llash shartlari.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Imloga o'rgatish metodikasida an'anaviy usullar tizimi T.G. Ramzaeva va M.R. Lvov tomonidan izchil bayon etilgan: ular izohli yozuv, diktant turlari, orfografik tahlil va lug'at ishini imloviy ko'nikmani ongli shakllantirishning asosiy yo'llari sifatida ko'rsatgan^[5].

Bu yondashuvning psixologik asosi L.S. Vygotskiy tomonidan tavsiflangan: yozma nutq og'zaki nutqdan farqli, abstrakt va ongli faoliyat bo'lib, ongli o'zlashtirish va hamkorlikda bajariladigan faoliyat bolaning "yaqin rivojlanish zonasi"da samarali bo'ladi^[6].

Zamonaviy kognitiv tadqiqotlar usullarni tanlashda qo'shimcha asos beradi. L. Ehri so'z yozilishi xotirada grafema va fonemalarning bog'lanishi (orfografik xaritalash) orqali mustahkamlanishini ko'rsatgan^[7]; T. Nunes va P. Bryant morfemalarni o'rgatish imloviy savodxonlikni oshirishini asoslagan^[8]; R. Treiman va B. Kessler bolalar yozishni o'rganishda fonologiya, morfologiya va yozilishning statistik qonuniyatlaridan foydalanishini ta'kidlagan^[9].

S. Graham va T. Santangelo meta-tahlili tizimli imlo o'qitish imloviy ko'nikmani oshirishini tasdiqlagan^[10].

Umumiy pedagogik tadqiqotlar mashq va nazorat tashkil etishga oid dalillar beradi. J. Dunlosky va hamkasblari qayta tiklash mashqlari (o'z-o'zini sinash) va taqsimlangan takrorlashni samarali o'rganish usullari qatoriga kiritgan^[11]; takrorlash oralig'ining ahamiyati^[12] va sinov topshirig'ining uzoq muddatli xotiraga ijobiy ta'siri^[13] alohida ko'rsatilgan.

J. Hattie va H. Timperley samarali fikr-mulohaza o'quvchiga maqsad, hozirgi holat va keyingi qadamni ko'rsatishini^[14], P. Black va D. Wiliam shakllantiruvchi baholash natijalarni oshirishini^[15], R. Slavin hamkorlikda o'rganish guruh maqsadi va individual javobgarlik uyg'unlashganda samarali bo'lishini^[16] aniqlagan.

Differensial yondashuv^[17] va o'z-o'zini boshqarish bosqichlari^[18] ham metodik tanlovda hisobga olinadi. Mavjud tadqiqotlarda bu omillar alohida yoritilgan; ularni imloviy ko'nikma shakllanishi va dars bosqichlari bilan bog'lab, amaliy tizimga keltirish masalasi yetarlicha ishlanmagan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot nazariy-metodik xarakterga ega: unda empirik tajriba yoki so'rov o'tkazilmagan, natijalar manbalarni tizimli tahlil qilish va metodik modellashtirish asosida olingan.

Metodlar:

- normativ hujjatlar^[1-4] va ilmiy manbalar^[5-18]ning mazmuniy tahlili;
- tizimli-tasniflash tahlili (usullarni didaktik vazifasi bo'yicha guruhlash);
- xatolarni tipologik tahlil qilish;
- metodik modellashtirish (usullarni dars lavhasiga joylashtirish).

Usullar uch mezon bo'yicha tasniflandi:

- dars bosqichidagi didaktik vazifa;
- rivojlantiruvchi komponent (bilim, ko'nikma, nazorat);
- o'quvchi faoliyatining turi (yakka, juftlikda, jamoaviy).

Dars lavhasi va topshiriq namunalari metodik taklif sifatida ishlab chiqilgan, ularning samaradorligi tajriba orqali hali tekshirilmagan; bu cheklov muhokama qismida ko'rsatilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Usullarning tasnifi

Tahlil natijasida usullarni dars bosqichidagi didaktik vazifasiga ko'ra uch guruhga ajratish asoslandi (1-rasm): yangi orfogrammani tushuntirish, mustahkamlash va mashq, nazorat va baholash. Yangi orfogrammani tushuntirishda izohli yozuv, orfografik tahlil va muammoli savol, mustahkamlashda diktant turlari, "Xato topuvchi" va imlo o'yinlari, nazoratda nazorat diktanti, o'zaro tekshiruv va xatolar daftari qo'llaniladi. Har bir usul imloviy savodxonlikning qaysi komponentini rivojlantirishiga ko'ra ham tavsiflandi (1-jadval).

1-rasm: Usullar va ularning dars bosqichlariga mosligi

1-jadval: Imloviy savodxonlikni oshirish usullari

Usul	Dars bosqichi	Rivojlantiruvchi komponent	Qo'llash misoli
Izohli yozuv	Tushuntirish, mustahkamlash	Ko'nikma (qoidani ongli qo'llash)	O'quvchi yozayotib izohlaydi: "ket-di, fe'lga -di qo'shilgan, shuning uchun d yoziladi"
Orfografik tahlil	Tushuntirish	Bilim; ko'nikma (orfogrammani topish)	Gapdagi orfogrammalar turiga qarab turli rangda belgilanadi; muammoli savol bilan birga qo'llanadi
Diktant turlari	Mustahkamlash, nazorat	Ko'nikma; nazorat	Ogohlantiruvchi, izohli, tanlab yozish, yashirin harfli, nazorat diktanti
Xato topuvchi	Mustahkamlash	Orfografik hushyorlik	Bola uyga ketti. Ali oquvchi. gapida xatolarni topib, qoida bilan tuzatish
Imlo detektivi	Mustahkamlash	Nazorat (xato sababini tahlil qilish)	Juftlikda xato sababi (talaffuz, qoida, e'tiborsizlik) aniqlanadi
O'zaro tekshiruv, xatolar daftari	Nazorat	Nazorat	Xato so'z, to'g'ri yozilishi, qoida va yangi misol jadvalga yoziladi

Izohli yozuv va diktant turlari

Izohli yozuvda o'quvchi so'zni yozish paytida orfogrammani ovoz chiqarib izohlaydi: so'zni aytadi, orfogrammani topadi, qoidani eslaydi, yozadi va tekshiradi. Bu izchillik orfografik amal bosqichlariga mos keladi va qoidani qo'llashning mustahkam algoritmini shakllantiradi. Diktantning asosiy turlari: ogohlantiruvchi (qiyin so'zlar yozishdan oldin tahlil qilinadi), izohli (orfogrammalar yozayotganda izohlanadi), tanlab yozish (faqat berilgan orfogrammali so'zlar yoziladi), ijodiy (eshitilgan matn o'quvchining o'z so'zlari bilan to'ldirib yoziladi), yashirin harfli (orfogramma o'rniga nuqta qo'yib yoziladi, keyin qoidaga tayanib to'ldiriladi) va nazorat diktanti^[5].

Yangi qoida o'rgatlayotgan darsda izohli yoki ogohlantiruvchi, mustahkamlashda tanlab yoki yashirin harfli, bo'lim oxirida nazorat diktanti o'rinli. Bizning talqinimizda yashirin harfli va nazorat diktantlari so'z yozilishini xotiradan tiklashni talab qilgani uchun qayta tiklash mashqlari vazifasini ham bajaradi^[13].

Yozma nutq shakllanishining psixolingvistik jihatlar. Kichik maktab yoshida yozma nutqning shakllanishi idrokning barqarorlashuvi, mantiqiy xotira va ixtiyoriy diqqatning rivojlanishi bilan bog'liq. Yozish murakkab sensomotor harakat bo'lib, bola bir vaqtning o'zida uchta funksiyani ongli boshqarishi kerak: fonetik anglash (tovushni eshitish va boshqa tovushlardan ajratish), grafik anglash (tovushni ifodalovchi harfni ko'rish va eslab qolish) va kinestetik anglash (harfni qo'l harakati bilan yozish). Shu bois samarali usul uchala kanalni birga ishga soladi: so'zni bo'g'inlab aytish (eshitish), orfogrammani rangli belgilash (ko'rish) va yozish (harakat). Bu so'z yozilishi harf va tovush bog'lanishi orqali xotirada mustahkamlanishi haqidagi ma'lumotlarga mos. Og'ir qiyinchiliklar (masalan, disgrafiya shubhasi) mutaxassislar tomonidan baholanishi lozim^[7].

Imloviy xatolar tipologiyasi va ularni bartaraf etish strategiyalari. O'quvchilar yozma ishlaridagi xatolarni tahlil qilish imloviy savodxonlikni oshirishning boshlang'ich nuqtasidir. Tahlil asosida xatolarning to'rt guruhi ajratildi va har biriga mos strategiya belgilandi (2-jadval).

2-jadval: Imloviy xatolar tipologiyasi va ularni bartaraf etish strategiyalari

Xato turi	Sababi	Bartaraf etish strategiyasi
Fonetik	Tovush-harf munosabatini noto'g'ri anglash, talaffuzdagi nuqsonlarni yozuvga ko'chirish	Bo'g'inlab aytish, tovush tahlili, to'g'ri talaffuz namunasi, o'xshash tovushlarni solishtirish
Grafik (kaligrafik)	Harflarni noto'g'ri shakllantirish, ulash qoidalariga rioya qilmaslik; ko'pincha noaniq motorika bilan bog'liq	Grafik treninglar va korreksiya mashqlari, maxsus yozuv daftarlari, takroriy mashqlar
Morfologik	So'z tarkibi va qo'shimchalarning imlo qoidalarini bilmaslik	Morfemik tahlil, tekshiruv so'zini tanlash ^[8] , izohli yozuv
Punktuatsion	Gap bo'laklari munosabati va sintaktik qurilishni anglamaslik	Gap tahlili, ma'no va intonatsiya bo'yicha mashqlar, ovoz chiqarib o'qib tekshirish

Xatolarni bartaraf etish to'rt strategiyaga tayanadi:

- differensial tahlil - o'qituvchi har bir o'quvchi yozma ishini tahlil qilib, xatolarning tipi va manbasini aniqlaydi;
- xato butun sinfga xos bo'lsa, mavzu sinfga qayta ishlanadi, alohida o'quvchiga xos bo'lsa, shaxsiy topshiriq beriladi;
- grafik treninglar va korreksiya mashqlari; individual yondashuv (remedial o'qitish) - xato tipi aniqlangan o'quvchiga zaif tomoniga mos qo'shimcha topshiriqlar beriladi;
- kompleks mustahkamlash - diktantning turli shakllari, izohli o'qish va o'z-o'zini tekshirish orqali ko'nikma avtomatlashtiriladi.

Tahlil samarali bo'lishi uchun o'quvchi maqsad, hozirgi holat va keyingi qadamni bilishi kerak^[14], natijalar esa keyingi darsni rejalashtirishda shakllantiruvchi baholash sifatida ishlatilishi lozim^[15].

Namunaviy dars lavhasi

3-sinfda "Fe'ning o'tgan zamon shakli" mavzusida -di qo'shimchasining yozilishini^[4] o'rgatish lavhasi (15 daqiqa):

- "Xato topuvchi" (3 daqiqa) - doskadagi gaplardan (Bola uyga ketti. Opam xat yozdi.) juftliklar xatoni topadi;
- tahlil (4 daqiqa) - "Nega ketti emas, ketdi yoziladi?" savoli orqali o'quvchilar o'zak va qo'shimchani ajratib, qoidani o'zlari chiqaradi;
- izohli yozuv (3 daqiqa) - aytdi, bordi, qaytdi fe'llari yoziladi va izohlanadi; yashirin harfli mini-diktant (3 daqiqa);
- o'zaro tekshiruv (2 daqiqa) - juftlik daftarlarni almashtiradi, xato so'zlar "Xatolar daftari"ga yoziladi.

Lavhada imloviy ko'nikma shakllanishining barcha bosqichlari qisqa vaqtda ishga tushadi.

Hamkorlik, differentsiatsiya va o'z-o'zini nazorat

Juftlikda o'zaro tekshirish hamkorlikda o'rganish usuli sifatida bola rivojiga yordam beradi^[6]; u guruh maqsadi va individual javobgarlik uyg'unlashganda samarali bo'ladi^[16], shu bois har bir o'quvchi o'z xatolari uchun "Xatolar daftari"da shaxsan javobgar bo'lishi lozim. Topshiriqlar uch darajaga ajratiladi: tayanchli (qoida eslatmasi bilan), asosiy (mustaqil) va ijodiy (o'z gapini, matnini tuzish)^[17].

O'z-o'zini nazorat rejalashtirish, kuzatish va baholash bosqichlarida shakllanadi^[18]: yozishdan oldin qiyin so'zni belgilash, yozayotganda qoidani eslash, yozgandan keyin tekshirish shu bosqichlarga mos. Har bir darsga 5-7 daqiqalik "orfografik daqiqa"ni kiritish tavsiya etiladi: muntazam qisqa mashq taqsimlangan takrorlash tamoyiliga mos keladi^[11;12].

Muhokama

Olingan natijalar xalqaro tadqiqotlar bilan hamohang: tizimli imlo o'qitish^[10], qayta tiklash va taqsimlangan takrorlash^[11-13], sifatli fikr-mulohaza^[14] va hamkorlik metodik tavsiyalarda o'z ifodasini topdi. Tadqiqotning cheklovi shundaki, u nazariy tahlilga va metodik modelashtirishga asoslangan, usullar tizimi tajribada tekshiril-magan.

Kelgusi tadqiqotlar uchun farazlar:

- dars bosqichiga mos usullar tizimi tasodifiy tanlangan usullarga nisbatan diktant natijalarini yaxshilaydi;
- “orfografik daqiqa” shaklidagi muntazam qisqa mashq xatolarni kamroq qoldiradi;
- xatolar daftari va o'zaro tekshiruv o'z xatosini mustaqil tuzatish ulushini oshiradi.

Tekshirish uchun tajriba va nazorat sinflari, boshlang'ich va yakuniy diktantlar hamda xatolarni 2-jadvaldagi turlar bo'yicha tahlil qilish tavsiya etiladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot natijasida quyidagi xulosalarga kelindi.

Birinchidan, imloviy savodxonlikni oshirish usullari dars bosqichiga mos tanlanganda samarali bo'ladi: yangi qoida izohli yozuv va orfografik tahlil orqali ochiladi, diktant turlari va interfaol usullar bilan mustahkamlanadi, xatolar tahlili va o'zaro tekshiruv orqali nazorat qilinadi.

Ikkinchidan, usullarni ularning imloviy savodxonlik komponentlariga (bilim, ko'nikma, nazorat) ta'siri bo'yicha ham tanlash metodik jihatdan asosli.

Uchinchidan, xatolar tipologiyasi (fonetik, grafik, morfologik, punktuatsion) bartaraf etish strategiyasini xato manbasiga moslash imkonini beradi.

To'rtinchidan, usul o'quvchining ongli faoliyatiga tayanishi, mashqlar muntazam, qisqa va xilma-xil bo'lishi, har bir usul o'z o'rnida qo'llanishi muhim.

Takliflar:

- o'qituvchilar uchun imlo usullarini dars bosqichi va xato turi bo'yicha tanlashga oid metodik qo'llanma ishlab chiqish;
- har bir ona tili darsiga qisqa “orfografik daqiqa”ni kiritish;
- “Xatolar daftari” va o'zaro tekshiruvni o'quvchi javobgarligi bilan uyg'unlashtirish;
- diagnostik diktantlar orqali xatolar tipini aniqlash;
- farazlarni pedagogik tajriba orqali tekshirish.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasining “Ta'lim to'g'risida”gi Qonuni. 2020-yil 23-sentabr, O'RQ-637-son.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 29-apreldagi PF-5712-son Farmoni bilan tasdiqlangan “O'zbekiston Respublikasi xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi”.
3. Vazirlar Mahkamasining 2017-yil 6-apreldagi 187-son qarori bilan tasdiqlangan umumiy o'rta ta'limning davlat ta'lim standartlari.
4. O'zbek tilining imlo qoidalari. - Toshkent: Fan, 1995.
5. Рамзаева Т.Г., Львов М.Р. Методика русского языка в начальных классах. - М.: Просвещение, 1979.
6. Выготский Л.С. Мышление и речь // Собр. соч.: в 6 т. Т. 2. - М.: Педагогика, 1982.
7. Ehri L.C. Orthographic mapping in the acquisition of sight word reading, spelling memory, and vocabulary learning // Scientific Studies of Reading. - 2014. - Vol. 18, No. 1. - P. 5-21.
8. Nunes T., Bryant P. Children's Reading and Spelling: Beyond the First Steps. - Chichester: Wiley-Blackwell, 2009.
9. Treiman R., Kessler B. How Children Learn to Write Words. - New York: Oxford University Press, 2014.
10. Graham S., Santangelo T. Does spelling instruction make students better spellers, readers, and writers? A meta-analytic review // Reading and Writing. - 2014. - Vol. 27. - P. 1703-1743.
11. Dunlosky J. et al. Improving students' learning with effective learning techniques: Promising directions from cognitive and educational psychology // Psychological Science in the Public Interest. - 2013. - Vol. 14, No. 1. - P. 4-58.
12. Cepeda N.J. et al. Distributed practice in verbal recall tasks: A review and quantitative synthesis // Psychological Bulletin. - 2006. - Vol. 132, No. 3. - P. 354-380.
13. Roediger H.L., Karpicke J.D. Test-enhanced learning: Taking memory tests improves long-term retention // Psychological Science. - 2006. - Vol. 17, No. 3. - P. 249-255.
14. Hattie J., Timperley H. The power of feedback // Review of Educational Research. - 2007. - Vol. 77, No. 1. - P. 81-112.
15. Black P., William D. Assessment and classroom learning // Assessment in Education: Principles, Policy & Practice. - 1998. - Vol. 5, No. 1. - P. 7-74.
16. Slavin R.E. Research on cooperative learning and achievement: What we know, what we need to know // Contemporary Educational Psychology. - 1996. - Vol. 21, No. 1. - P. 43-69.
17. Tomlinson C.A. How to Differentiate Instruction in Mixed-Ability Classrooms. 2nd ed. - Alexandria, VA: ASCD, 2001.
18. Zimmerman B.J. Becoming a self-regulated learner: An overview // Theory Into Practice. - 2002. - Vol. 41, No. 2. - P. 64-70.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №10(1)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.